

MAKTABGACHA YOSHDAGI ESHITISHIDA NUQSONI MAVJUD BOLALARNI ATROF-OLAM BILAN TANISHTIRISHNING O'ZIGA XOS JARAYONLARI

Imomaliyeva Nodiraxon Mo'minjonovna

Annotatsiya

So'nggi yillarda ta'lim sohasida sodir bo'lgan qator ijobiy o'zgarishlar rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar taqdiri masalalarini hal qilishda turli soha vakillari yangi yo'nalishlardagi faoliyatlarining birlashuvi bilan chambarchas bog'liq. Bolaning rivojlanishidagi me'yordan chetga chiqishlarni erta tashxis qilish, muammo oqibatini qayta tiklash, rivojlanishida u yoki bu muammolari bo'lgan ilk va erta yoshdagi bolalarga pedagogik yordam ko'rsatish, ularni umumta'lim muassasalariga uyg'unlashtirish modellarini ishlab chiqish masalalari kun tartibida turgan dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda

Kalit so'zlar ta'lim sohasi, ijobiy o'zgarishlar, Bolaning rivojlanishi, predmetlar.

So'nggi yillarda ta'lim sohasida sodir bo'lgan qator ijobiy o'zgarishlar rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar taqdiri masalalarini hal qilishda turli soha vakillari yangi yo'nalishlardagi faoliyatlarining birlashuvi bilan chambarchas bog'liq. Bolaning rivojlanishidagi me'yordan chetga chiqishlarni erta tashxis qilish, muammo oqibatini qayta tiklash, rivojlanishida u yoki bu muammolari bo'lgan ilk va erta yoshdagi bolalarga pedagogik yordam ko'rsatish, ularni umumta'lim muassasalariga uyg'unlashtirish modellarini ishlab chiqish masalalari kun tartibida turgan dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Mamlakatimizda rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalarning barcha sog'lom tengqurlari qatori milliy ruhda tarbiyalanishlari, aqliy, axloqiy, jismoniy jihatdan kamol topishlari, ijtimoiy hayotga mustaqil yetuk fuqarolik darajasida tayyor bo'lib yetishishlari masalalariga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. SHu bois mamlakatimizda rivojlanishida u yoki bu jihatdan muammolari bo'lgan bolalar salomatligini tiklash, ta'lim-tarbiyasini takomillashtirish, ijtimoiy himoyalash tizimini izchillik bilan isloh etish maqsadida har bir yil uchun qabul qilinayotgan Davlat dasturlarida bu masalalarni hal etishga qaratilgan qator chora-tadbirlar rejalashtirib, muvaffaqiyatli amalga oshirib borilmoqda.

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda atrof dunyo haqidagi bilim va tasavvurlarining o'zidan o'zi, stixiyali ravishda to'planishi aqliy rivojlanishning manbai bo'la olmaydi. Shuning uchun eshitishda nuqsoni bo'lgan bola bilimlarini egallashda ta'lim yetakchi rol o'ynaydi. [2,B.45] Ta'lim eshitishda nuqsoni bo'lgan

bola o'zlashtirib olgan bilimlarini tizimlaydi va bolaning aqliy rivojlanishi uchun yordam beradi.

Pedagog va tarbiyachilar maktabgacha tarbiya muassasasida butun hayot va faoliyat jarayonida bolalarga tevarak - atrof haqidagi bilimlarni beradilar. Bu jarayonda alohida rolni mashg'ulotlar, kuzatishlar va maxsus tashkil etilgan bolalar faoliyati o'ynaydi.[3,B.148]

Har bir mashg'ulot turi va har bir faoliyat turi bolaning aqliy rivojlanishiga o'zining alohida hissasini qo'shadi.Elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish mashg'ulotlari bolalarning bilimlari tizimlashga yordam beradi va shuningdek bilish jarayoniga ijobiy ta'sir etib, ularni rivojlantiradi.Matematik tasavvurlarni rivojlantirish asosida maktabgacha yoshdagi bolalar predmetlar o'rtasidagi son va sifat munosabatlarini bilib olishlari yotadi. Bunday munosabatlarni bolalar taqqoslashni, solishtirishni, (predmetlar va predmetlar guruhini) o'rganib olganlaridan so'ng tushunib olishlari mumkin.[2,B.99]

Maktabgacha yoshdagi bolaning tizimli bilimlar olishini ta'minlovchi maxsus bo'limlardan biri atrof-olam bilan tanishtirishdir.

Atrof-olam bilan tanishtirish turli yo'nalishlarda olib boriladi. Bu jonsiz tabiat, jonli tabiat va ijtimoiy hayot hodisalari bilan tanishtirishdir.Atrof-olam bilan tanishtirishda eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy hodisalar haqidagi tafakkurlarni shakllantirish katta ahamiyatga ega. Bunda avval bolalarda o'zi haqidagi tasavvurlarini (bolalarni o'zlarini rasmdan tanishga, o'z ismini, gavda va yuz qismlarini aytishga o'rgatish) yuzaga keltiriladi. [2,B.102]

Shuningdek, bolalarda oilasi haqidagi tasavvurlarini shakllantirishga katta ahamiyat beriladi.Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni aqliy jihatdan tarbiyalashda, bilim jarayonlarini rivojlantirishda bolalar faoliyatining barcha turlari muhim ahamiyat kasb etadi. Faoliyatning barcha turlari tashkil etilganda umumiy aqliy malakalarini rejalashtirish, nazorat va o'z – o'zini nazorat qilishni shakllantirishga olib keladi. [3,B.54]Bularsiz o'quv faoliyatining shakllanmasligi barchaga ayondir. Nutq o'stirish va atrof — olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida o'qitishning shunday usullarini qo'llash muhimki, ular borliqni yanada chuqurroq anglash va nutq hamda tafakkurning rivojlanishiga yordam bersin, Buning yordamida uchlik amalga oshiriladi —bir vaqtning o'zida nutq va tafakkurni rivojlantirish vazifalari birgina materialda hal etiladi. Maktabgacha yoshdagi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni atrof-olam xaqidagi tushunchalarini shakllantirish bo'yicha korreksion pedagogik ish jarayoni faqatgina mashg'ulotlar va o'yinlar doirasi bilan chegaralanib qolmasligi kerak. Nutqiy malakalarni faollashtirish uchun barcha imkoniyatlardan foydalanish lozim. Atrof - olamdagi buyum va hodisalarga qiziqishni rivojlantirish asosida bolalarni ularni o'rab turgan defektolog, tarbiyachilar, ota ona va boshqa insonlarning ularga qaratilgan nutqini idrok etishga o'rgatish lozimBuyumni namoyish etish va ko'zdankechirishdamuhimnutqiy vazifalardan biri nutqiy vositalarni rivojlantirish, shu qatorda yangi so'zlar bilan tanishish, ularning ma'nosini aniqlash va ularni astalik bilan bolalar nutqiy lug'atiga kiritish vazifasi hal etiladi. [4,B.67]

Ta'lim jarayonida ko'rgazmalilikdan foydalanishda kuyidagi talablarga amal qilish maqsadga muvofik: Ko'rgazma uchun tanlanayotgan rasm barcha bolalar uchun, tasvirlangan buyumlar katta hajmda va rangli bo'lishi kerak. Rangli tasvirdagi

buyumlarni afzalligi shundaki, — qora tasvir bolalarga ularning rangi bilan tanishish imkonini bermaydi, bu esa nugʻiy vositalarni va bilimlarni kambagʻallashtiradi. Buyum bilan harakatlarni bajarishda uni namoyish etish va koʻzdan kechirishdagi kabi idrokli va nutqiy vositalarni rivojlantirish, bola lutatini boyitish vazifalari hal etiladi. Predmet bilan harakatlarni bajarish bolalarni predmet belgilarini ifodalovchi soʻzlar bilan tanishtirish imkonini beradi. -Savol — javob usuli birinchi navbatda bolalar nutqini faollashtiradi, ogʻzaki nutqdan foydalanishga undaydi. Mazkur usulning qoʻllanilishi shuningdek, bolalarning turli grammatik shakldagi soʻzlarni, soʻz birikmalarini toʻrri qoʻllashini nazarda tutadi.

Shunday qilib, nutqiy materiallarni koʻp karra takrorlash usuli orqali defektolog tomonidan quyidagi vazifalar hal qilinadi: bolalar tomonidan nutqni idrok etishni rivojlantirish, bolalar lugʻatini boyitish, turli grammatik shakldagi soʻz va soʻz birikmalarini tushinishni rivojlantirish. Harakatlarni sharxlash nutqni idrok etishni turli murakkablikdagi nutqiy namunalarni rivojlantirish uchun qoʻllaniladi. Maktabgacha yoshdagi eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalar bilash ishlash jarayonida kattalar nutqini qoʻllash, koʻrgazmalilik va faoliyatga tayanish muxim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "Importance of didactic games in speech development of mentally retarded children." Asian Journal of Multidimensional Research 11.11 (2022): 20-23.
2. Shuxratovich, Maxmudov Xurshid. "Socio-Psychological Of Children With Speech Impairment Adaptation Features." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 243-248.
3. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." Confrencea 4.04 (2023): 179-186.
4. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." Confrencea 4.04 (2023): 187-192.
5. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Isodullayeva Iqboloy. "PHYSIOLOGICAL FOUNDATIONS OF SPEECH ACTIVITY." Open Access Repository 4.3 (2023): 765-771.
6. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Tahirova Mahliyo. "Ways To Increase The Vocabulary Of Mentally Retarded Children Of Preschool Age Based On Plot Role-Playing Games." International Journal of Early Childhood Special Education 15.2 (2023).
7. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "IMPORTANT ASPECTS OF COLLABORATIVE ACTIVITIES IN THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION." (2023).
8. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Khomidova Shahribonu. "PEDAGOGICAL TASKS OF SPEECH THERAPIST AND PARENT COOPERATION IN ELIMINATING SPEECH DEFECTS." American Journal of Interdisciplinary Research and Development 16 (2023): 38-41.

9. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinaxon. "Professional Training Of Future Speakers In The Period Of Independent Study." Archive of Conferences. Vol. 10. No. 1. 2020.
10. Maxmudova, Madinaxon, and Babayeva Azizabonu. "Ruhiy Rivojlanishi Sustlashgan Bolalar Lug'atining Psixik Rivojlanish Bilan Bog'liqligi." Conference Zone. 2022.
11. Kodirova, Feruzakhon Usmanovna, S. Z. Matupaeva, and Feruza Rakhimovna Teshaboeva. "Methodical cluster-an innovative mechanism to increase the efficiency of general secondary and inclusive education." (2020).
12. Mahmudova, Madina Sobirkhonovna. "The Role Of Independent Education In The Formation Of Professional Competencies Of Prospective Speech Therapists." Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology 2.10 (2020): 358-363.
13. Feruza, Teshabaeva, Mahmudova Madina, and Yuldasheva Dilbar. "The essence of inclusive education in developed countries." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 8.1 (2020).
14. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinahon. "An Innovative Mechanisms to Increase the Effectiveness of Independent Education of Future Defectologists." International Journal on Integrated Education 3.11 (2020): 210-211.
15. Maxmudova, Madinaxon, and Axmedova Vaziraxon. "Tayanch–Harakati A'zolari Falajlangan Bolalar Lug'atini Rivojlantirish Yo'llari." Conference Zone. 2022.
16. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." Confrencea 4.04 (2023): 187-192.
17. Maxmudova, Madinaxon. "Technologies for the development of professional competencies of students of Higher Education." INTERNATIONAL JOUR
18. Maxmudova, M., and O. Zikirova. "Speech therapist and family collaboration in overcoming severe speech deficits." European Scholar Journal 2.10 (2021): 72-73.
19. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "The genealogy of thoughts of the manifestations of ancient antiquity in the study of the speech deficit of dislaliya." Confrencea 3.03 (2023): 17-20.
20. Sobirkhanovna, Makhmudova Madinakhan, and Akhmedova Vazirakhan. "EFFECTIVE ORGANIZATION OF CORRECTIONAL-LOGOPEDIC WORK IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY." Open Access Repository 4.3 (2023): 134-141.
21. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." Confrencea 4.04 (2023): 179-186.
22. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "GENEALOGY OF SCHOLARS AFTER THE 15TH CENTURY IN THE STUDY OF SPEECH DEFICIT." Confrencea 3.03 (2023): 21-25.

23. Sobirkhonovna, Makhmudova Madinakhan, and Goyipova Nodira. "Theoretical aspects of the development of academic mobility of future speech therapists in dual education." Asian Journal of Multidimensional Research 11.12 (2022): 148-154.

24. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "THE IMPORTANCE OF THE USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF INDEPENDENT LEARNING." EURASIAN EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION 29 (2020).

25. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE SPEECH THERAPISTS IN THE PROCESS OF STUDYING INDEPENDENTLY." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 8.8 (2020): 155-158.